

Márai Sándor A zsidó állam

1917. november 2-án lord Balfour tízsoros, elegáns levelet írt; a híres levél hiteles szövege a következő:

Foreign Office.

Kedves Rothschild lord,
különös örömmre szolgál Őfelsége Kormányja nevében közölni Önnel a következő nyilatkozatot, amely rokonszenvvel fordul a zsidó cionisták célkitűzései felé, s amelyet a Kormány megvitatott és helyeselt:

„Őfelsége kormánya barátsággal látja a Zsidó Nemzeti Állam megalakulását Palesztinában, s minden rendelkezésre álló eszközzel segítségére lesz e program megvalósításában. Szükséges nyomatékkal hangsúlyozni, hogy ez a mozgalom semmiben nem érintheti a Palesztina területén élő más nyelvű és más vallású lakosság polgári és vallási jogait, sem pedig a más országokban élő zsidóság politikai és polgári jogait.

Hálás lennék Önnek, ha ezt a nyilatkozatot a Cionista Világszövetség értékre adná. Az Ön stb.

Arthur James Balfour

Rothschild lord elolvasta a nyilatkozatot és közölte tartalmát a Cionista Világszövetséggel. S egy tízsoros angol levél nyomán, megint egyszer kezdetét vette a világtörténelem egyik legkülönösebb, sokban megindító, sokban bámulatra készítő, sokban kétes kimenetelű mozgalma: kétezer esztendő távollét után megkezdődött egy szétszórt nép hazavándorlása.

Mit akart ez a nyilatkozat?

Mi történt az elmúlt esztendőknél odalenn?

*

Poljakoff idéz könyvében egy zsidó anekdotát: Cromwell nem szívelhette a zsidókat, és nem akarta őket beengedni Angliába. Az érdekelt zsidók fölkeresték a minisztert, és így szóltak:

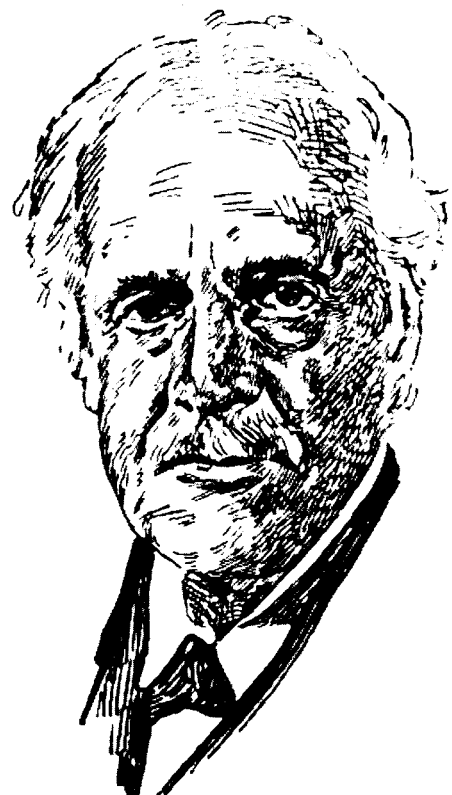
„– Cromwell, te ellensége vagy a zsidóságnak. Igazad van. Szeretnéd, Cromwell, ha a zsidó nép

kipusztulna a világról. De írva van az Írásban, hogy a zsidók csak akkor fognak kipusztulni, ha elébb szétszóródnak az egész világon. Hogyan pusztulhatnak el, Cromwell, a zsidók, ha nem szóródhatnak előbb szét az egész világon? Be kell engedned őket Angliába, ha azt akarod, hogy szétszóródjanak s aztán elpusztuljanak.”

Cromwell meghajolt az érvelés előtt, és beengedte a zsidókat Angliába. Három évszázaddal később egy másik angol miniszter módot ad a zsidóknak arra, hogy hazatérjenek őseik hazájába. A mozgalom óriási méreteket ölt. Lelkes zsidó újságírók beutazzák a Szent Földet, és őszintén átértzett lelkesedéssel, megatott lírai könyveket írnak a Zsidó Nemzeti Államról. Ha résztvevője valaki a mozgalomnak, indokolt ma is e megatott lelkesedés. Ha kívülről nézed, látod ezt és azt, ami most, az elmúlt esztendők után, kevésbé megatott, s talán alkalmas arra, hogy a későbbi zsidó nemzeti állam iskoláiban történelmi órán egy kései nemzedéknek mint gigantikus honfoglalást tanítsák; de sokban alkalmas arra is, hogy a mozgalommal szemben – éppen zsidó szempontból – aggodalomnak és félelemnek adjon helyet.

Az angolok álláspontja egyszerű, s az események kezdik igazolni ezt az álláspontot: „második Gibraltárt” építeni a Földközi-tenger mellett, az arab népek tengerében, a Szuezi-kanális, tehát India védelmére, s arra az esetre, ha „Anglia éléstára” veszélyben forogna; s ha Kairó és Mosszul között

Lord Balfour

egyszer megárad és kiönt a mohamedán tenger, legyenek a zsidók azok, akik gátat emelnek Anglia érdekeinek védelmére.

Erre a célra volt és van szükség egy zsidó Palesztinára, mely hálás lesz Angliának, s szemöldökfa lesz a recsegő, ropogó épületben, ahol az egyik lakosztályban Anglia, a másikkban – Szíriában – rövid ideje Franciaország rendezkedett be, s ahol új és hívatlan vendégek izgatják a lakókat a házurak ellen: Moszkva ügynökei.

A terv és az elgondolás nem volt rossz; volt benne nagyvonalú üzletiesség, mint minden angol politikai elgondolásban, amely szívesen lead valamit a haszonból az üzletfeleknek, ha muszáj. Talán két föltevessel tévedett Anglia: az egyik, hogy alábecsülte az egyiptomi nacionalista mozgalmakat, a másik, hogy túlbecsülte a zsidók buzgalmát és lelkesedését a Nemzeti Állam felépítése körül; mert akik ott vannak, buzgók ugyan és építenek. De akik nincsenek ott, azok nem buzgók, nem is jönnek, nem is építenek.

A világon állítólag 14 millió zsidó él.

Palesztinában 120 000 zsidó él;* helye lenne (Transzjordániát nem számítva) két-két és félmilliónak. E 120 000 zsidóból alig 50 000 a mozgalomnak munkása, nagyobbik fele mindig is ott élt, nem hajlandó elhagyni a gettót, s a Zsidó Nemzeti Állam szempontjából nem számít sokat.

Ez a félszázezer zsidó az első években tömegeken érkezett ezres és tízezres tömegekben; 1926-ban, ottlétemkor, áprilisban a mozgalom kilencedik esztendejében a bevándorlás megakadt, megállt; 1926 januárjától áprilisig összesen 60 zsidó „haluc” érkezett Palesztinába.

50 000 haluccal pedig meg lehet hatni a világot; de nem lehet sem „második Gibraltárt”, sem új Palesztinát építeni.

Cromwell fülét vakarná: Anglia másodszer is elszámította magát a zsidókkal.

*

Nagyszerű dolgokat láttam Palesztinában, csodálatos lendületet, hősiességet, teljesítményt, odaadást, idealizmust; csak egész idő alatt nem szabadultam az érzéstől, hogy kiállítás szemlélője vagyok, s a kiállításjövendelem nem fedezi a költségeket.

Mert a költségek kegyetlenek.

E válságnak külső és belső okait odalenn mindenki tudja. Csak a válságot nem akarja elismerni sen-

ki; ami érthető. A Zsidó Nemzeti Állam ma kísérlet üvegbúrában; amit a kémcsőben látni, nagyon szép, nagyon érdekes, s nem kételkedem benne, hogy az ötvenezer zsidó, akik államot játszanak, ott is maradnak, gyerekestül és magukra hagyatva, s talán a végén valahogy meg is élnek. Lehet, hogy az, ami odalenn történik, némi változtatásokkal életképes is. Csak éppen nem a Zsidó Nemzeti Állam.

A mozgalomnak évente legalább 5 millió egyiptomi font (25 millió dollár) a szükséglete: átkozottul sok félszázezer embernek, akik hozzá még kivétel nélkül mind rosszul és szegényen élnek. Ez összeg egyötödét ma talán már kicsalja a földből, a narancsfákból, a Holt-tengerből, Ruthenberg villamosműveiből maga a „vállalat”. Marad az óriási kérdőjel, az óriási hiány. Ezt a hiányt hivatott összeadni évről évre a világ zsidósága.

Az első évben összeadta. A második, harmadik, negyedik évben már csak félig adta össze. A közép-európai pénznemek összeomlása, a gazdasági világválság oka volt a lanyhulásnak. Az utolsó években már baj volt: az angol szubvenció csak nem akart csöpögni, s a világ zsidósága mindegyre kevesebb pénzt adott Cion felépítésére. A gazdag zsidók New Yorkban és Kalkuttában inkább villákat építettek, mint Ciont. Adtak egyszer, adtak kétszer, aztán nem adtak. Cion mérlege egyszerre rosszul állt.

Perselyekből nem lehet államot építeni. Lord Balfour valahogy úgy képzelte el, hogy a zsidók e kürtjelre, híres levelére, rohanni kezdenek a Cionista Világszövetség pénztárai felé, és két kézzel dobálják a nemzeti alapra a fontmilliókat. Mikor nem így történt, Anglia visszahívta a zsidó kormányzót, Sir Herbert Samuelt, s leküldte a helyébe lord Plumert, aki nem zsidó ugyan, de iparkodik jó viszonyban élni az arabokkal is.

Ezt az államot úgy kezdték építeni, mint Texasban egy várost.

Mindent egy nap alatt: Tel-Avivot, a telepeket, vasutakat, utakat. Még volt pénz. Európától megundorodott fiatal zsidók tízezzrel érkeztek Jaffába, követ törtek, kosarakban cipelték fel a földet a hegyekre, erdőt ültettek, mocsarakat csapoltak le. Mind maláriások még ma is, s nagyon sokan megrendítő hittel hisznek e munkában.

Nagyon sokan kiábrándultak, elfáradtak. Az anyagi támogatás elmaradt. Egy államot nem lehet könyöradományokból eltartani; s a világ zsidósága nem érezte kötelező adónak ez adományokat.

Egészen különös, ami odalenn történt, s amit azok, akik odalenn élnek, nem tudnak meglátni: új, nagy, modern gettó alakult az arab tömegek között, Palesztinában.

Ebben a gettóban van villanyvilágítás, egyetem, múzeumok és más szép dolgok. E gettóban a lakosság nagyobb fele nem kereskedelemből és Talmud-magyarzatból, hanem földművelésből él. Ebben a gettóban a zsidók szabadnak érzik magukat, fölemelt homlokkal járnak atyáik földjén, s nem veszik észre, mint zárul körülöttük össze, bel- és külpolitikai okokból, megint egyszer az arab gyűrű, s ők maradnak egymás között, a legtisztább tenyészetben, a gettóban, ahol nincs ugyan zsinagóga és Tóra, nincs vallásosság és sárga folt – de az egész, különös elszigeteltségében, mégis gettó. Körülötte a világ. S akik benne élnek a gettóban, nem hajlandók másról tudni, vagy megszöknek. Középút, módozatok nincsenek.

*

Ahhoz, hogy Palesztinában megalakuljon a zsidó állam, amely *államot*, tehát lezárt, politikailag létező, önmagában cselekvő tényezőt alkosson, szükség van még egymillió zsidó bevándorlóra és ugyanannyi ezer fontra, ahány bevándorló érkezik.

Ezer font mindenütt a világon nagy pénz. Akinek ma ezer fontja van, nem megy Palesztinába, ahol az ezer fontnak csak sok-sok év múlva, sok és fáradságos munka árán láthatja valami kamatját; hanem leül ott, ahol van, s jólmenő kávémérést alapít, vagy bérel egy kisbirtokot.

A zsidó álláspont: hogy itt többről, itt nem gyarmati vállalkozásról, hanem telepesekről van szó – tehát emberekről, akik nem akarnak néhány év alatt meggazdagodni, s aztán visszatérni Európába, hanem emberekről, akik örökre ott maradnak az új otthonban, gyermekeiket arra nevelik, hogy az új otthonnak legyenek polgárai és munkásai –, hogy itt egy *hazának* megteremtéséről van szó, ez a zsidó álláspont minden tiszteletre méltó. S nem igaz, hogy megvalósíthatatlan. A millió zsidó bevándorló készen áll ahhoz, hogy elhagyja Németországot, Lengyelországot, Ukrajna gettóit, Románia pogromtanyáit, s italmérés helyett, a jövőben, saját kezűleg cukorrépát ültessen. De hiányzik az ezer font fejenként, s akinek van közülük ezer fontja, nem megy Palesztinába.

Dicséretes kivételeket aranylapokon örökítenek meg a cionista mozgalom krónikáiban. E lapokat meg lehet számolni.

De az érkezők legtöbbje – (lényeges bevándorlásról alig lehet szó, a mozgalom örül, ha foglalkoztatni tudja a már beérkezett elemeket) – koldusszerűen érkezik, sziklákat rengető hittel szívében és nyolcvan piaszterrel zsebében, amiért Palesztinában nem kapni egyetlen olajfát sem. (Hiba, hogy a cionisták nem tértek át már régen valamely olcsóbb és szerencsésebb pénzrendszerre, mert a rendkívül drága egyiptomi font, melynek legkisebb egysége a piaszter, elképzeltetlentül megdrágítja az életet. Nem valószínű, hogy angol részről ilyen tervvel szemben akadályok merültek volna fel.) A Keren Hajessodnak nincs pénze, hogy új földet vásároljon, aminek részben talán a lehetetlen birtokállapotok, részben a lehetetlen földárak az okai: a földvásárló bizottság első időben ragaszkot-

Foreign Office,

November 2nd, 1917.

Dear Lord Rothschild,

I have much pleasure in conveying to you, on behalf of His Majesty's Government, the following declaration of sympathy with Jewish Zionist aspirations which has been submitted to, and approved by, the Cabinet

"His Majesty's Government view with favour the establishment in Palestine of a national home for the Jewish people, and will use their best endeavours to facilitate the achievement of this object. It being clearly understood that nothing shall be done which may prejudice the civil and religious rights of existing non-Jewish communities in Palestine, or the rights and political status enjoyed by Jews in any other country"

I should be grateful if you would bring this declaration to the knowledge of the Zionist Federation.

Y. in
Arthur Balfour

dott a zsidóság nagy történelmi színtereire; vissza akarta vásárolni a földeket, ahol a zsidó történelem legnagyobb jelenetei lejátszódtak. E földekért, melyek néha elsőrendűek, néha nem, káprázatos földárakat – (helyenként 5 fontot egy *dumánért*) – fizettek. S a Keren Hajessodnak nincsen pénze, felszereléssel, állattal, épületekkel látni el a bevándorlókat, még kölcsön formájában sem tudja ezt nyújtani – egy telepes minimális szükséglete az első beszerzésekre 800–1000 font (25–28 000 pengő).

Akik lenn vannak, verekednek: az eszméért, néha már csak a létért. Ha a világ zsidóságának csakugyan szívügye, hogy a mozgalom ne fulladjon meg teljesen (s e nagyszabású érdeklődésre sürgősen szükség van, mert odalenn sok minden kezd életveszélyesen elaludni), fel kell hagyni a perselyrendszerrel, s meg kell teremteni azt az alapot, melynek segítségével *államot*, s nem lombiktelepeket és majorokat lehet építeni.

Egy Palesztinában, amely nem sértődött intellektuelek tenyészete, hanem állam, vannak kilátásai a magántőkének is; mérsékelt földművelési, erős ipari kilátásai.

*

Mindez nem jelenti, hogy azok, akik dolgoztak és dolgoznak az új zsidó haza felépítésén, nem végeztek emberfölötti munkát.

Odalenn kevés az ember; de sok az ideál és sok a lélek. S ez a kettő olyan árucikk, amelyből általában kevés van a világon.

* Ez adatok 1926-ból valók. A legutolsó évek eseményei, így különösen a németországi zsidóellenes mozgalmak lényegesen megváltoztatták a palesztinai zsidóság adatait.

Részlet az Istenek nyomában című útirajz-regényből.

Háim Nahman Bialik *Idegen országban*

*Fojtott, sűrű csend öleli a sátrat,
Lombos tetején holdfény szendereg:
Ezüstbölcsőben, ártatlan szelíden
Eszrog piben, mint álmodó gyerek.*

*Hozzá békeként mirtuszág simul,
Fejénél mint testőr áll őrt a pálma.
S hogy az éjszaka átöleli őket,
Szelíd, nyugalmas mindkettőjük álma.*

*Testük piben, de a szívük messze jár
És visszaálmodja a drága múltat...
Ugyan ki teszi mérlegre a bánat
Köveit, melyek a szívükre hulltak?*

*Álmuk talán a távoli hazába visz,
Szívük dús rétek szívével van tele,
De testük fáradt már a vándorlástól
És köntösük az út sara fedte be.*

*Az elmúlás napja riasztja őket,
Mikor elhervad majd a zöld pálmaág,
S az eszrog illata álmoként száll el...
azért vigyázzák úgy ezt az éjszakát?*

*De ki érti a száműzöttek álmát?
Már dereng a nap a lombtetőkön át,
S ezüstbölcsőben, ártatlan-szelíden
Eszrog piben, a fejénél pálmaág.*